

Anna Zellma¹
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Współpraca nauczyciela religii z asystentem rodziny na rzecz dziecka

[Cooperation of a Religion Teacher with a Family Assistant for the Benefit of a Child]

Streszczenie: Sytuacje problemowe, które występują w życiu współczesnej rodziny wpływają na funkcjonowanie i rozwój dziecka. Rodzą nowe wyzwania w zakresie aktywności opiekuńczej, wychowawczej i profilaktycznej nauczyciela religii. Wymagają podjęcia współpracy z różnymi podmiotami, w tym z asystentem rodziny. U podstaw tych działań znajduje się troska o wszechstronny rozwój dziecka, jego dobro i bezpieczeństwo. Nauczyciel religii może wzmacniać profesjonalne i kompleksowe działania asystenta rodziny. Służy temu zaangażowanie na rzecz poprawy warunków życia dziecka i spędzania czasu wolnego, wzmacnianie samooceny, modelowanie pozytywnych postaw, organizowanie pomocy w nauce, motywowanie do udziału w zajęciach w oratorium lub świetlicy socjoterapeutycznej. Za wartościowe uznać należy warsztaty tematyczne dla dzieci, spotkania scholi i wyjazdy wakacyjne. Wśród tych działań nie może zabraknąć bezpośredniego kontaktu nauczyciela religii z rodzicami dzieci z rodzin z wieloma problemami. Rodziny, mające problemy, powinny także otrzymać pomoc w zakresie prawidłowego wychowania religijnego dzieci. Tak określone działania wymagają od nauczycieli religii stałej obecności w formie towarzyszenia dzieciom oraz odpowiednich predyspozycji osobowościowych i kompetencji pedagogicznych. Rodzą nowe wyzwania w zakresie wstępnej i permanentnej formacji, w której dowartościować należy praktyczne rozwiązania w zakresie współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny.

Summary: Problem situations which appear in the contemporary family have an impact on the functioning and development of a child. They breed new challenges concerning a religion teacher's caring, education and prophylaxis-related activities. They require cooperation with various entities, including a family assistant. These activities are driven by care for the child's comprehensive development, well-being, and safety. A religion teacher can reinforce a family assistant's professional and diverse

¹ Anna Zellma, Katedra Teologii Pastoralnej i Katechetyki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn, Polska, anna.zellma@uwm.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-3612-3454>.

activities. This is done by improving the child's living conditions and leisure time, reinforcing their self-assessment, modelling positive attitudes, organising help in studying, and motivating them to participate in oratory or socio-therapeutic common room activities. Valuable activities include thematic workshops for children, choir meetings and holiday trips. These activities must include direct contact of a religion teacher with parents of children from problem families. Such families should also receive help with the proper religious education of their children. These actions require religion teachers to be constantly present by accompanying children from dysfunctional families and to have the right personality predispositions and pedagogic skills. They breed new challenges concerning the preliminary and permanent formation, in which the status of practical solutions regarding a religion teacher's cooperation with the family assistant should be enhanced.

Słowa kluczowe: nauczyciel religii; asystent rodziny; współpraca; dziecko; rodzina dysfunkcyjna; wychowanie; opieka; profilaktyka.

Keywords: religion teacher; family assistant; cooperation; child; dysfunctional family; education; caring; prevention.

Wraz ze zmianami społecznymi, kulturowymi, ekonomicznymi w Polsce pojawiają się nowe problemy w zakresie opieki, wychowania, profilaktyki. Dotyczą one różnych grup społecznych, w tym dzieci objętych obowiązkową edukacją szkolną. Coraz więcej rodzin doświadcza skutków uzależnienia, przemocy, bezrobocia, biedy, bezradności w opiece nad potomstwem, a w konsekwencji także trudności w realizacji ról rodzicielskich (Duda M., 2021, s. 57–74). Sytuacja ta rodzi potrzebę zwiększonego wsparcia ze strony podmiotów zewnętrznych, zwłaszcza szkoły i pracowników pomocy społecznej. Wymaga zarówno zindywidualizowanej, pogłębionej pracy z dzieckiem z rodziny z wieloma problemami, jak też współdziałania nauczycieli z asystentem rodziny. Zadanie to wpisuje się w powołanie i posłannictwo nauczyciela religii w środowisku szkolnym (Konferencja Episkopatu Polski, 2001, nr 85–86, 91; por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, 1998, nr 73–75, 230, 259), Stanowi istotny obszar jego aktywności wychowawczej i profilaktycznej (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992, nr 36, poz. 155.). Nauczyciel religii zobowiązany jest do współpracy z podmiotami wewnętrznymi (w szkole) i zewnętrznymi (poza szkołą) na płaszczyźnie towarzyszenia wychowankom w procesie wszechstronnego rozwoju (Konferencja Episkopatu Polski, 2001, nr 83, 85–86; Misiaszek K., 2014, s. 7–22). W konsekwencji realizacja tego zadania zakłada serię działań skoordynowanych w związku z realizacją wspólnych lub podobnych celów wychowawczych (Łabendowicz S., 2011, s. 62). Dokonuje się w klimacie zaufania, wzajemnej służby i zrozumienia. W praktyce współpraca nauczyciela religii z podmiotami zewnętrznymi przekłada się na podejmowanie wspólnych działań wychowawczych i profilak-

tycznych na rzecz dziecka, motywowanych troską o jego wszechstronny rozwój i zaspokojenie podstawowych potrzeb fizycznych, psychicznych, społecznych, religijnych.

Jak dotąd problematyka współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny nie została wprost podjęta w opracowaniach polskich katechetyków. Jest zatem nowa i poznawczo uzasadniona. W Polsce wzrasta liczba dzieci z rodzin objętych pomocą społeczną, w tym asystenturą (Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, 2022). Zatem problematyka określona w tytule niniejszego opracowania jest również społecznie uzasadniona. Co więcej, nabiera szczególnego znaczenia w dobie szerokiej dyskusji nad sensem lekcji religii w polskiej szkole oraz znaczeniem pracy nauczyciela religii. Warto zatem podjąć naukowy namysł nad tym, w jakim zakresie i w jaki sposób nauczyciel religii może współpracować z asystentem rodziny na rzecz dziecka. W przyszłości uzasadnione wydają się również badania empiryczne wśród nauczycieli religii i asystentów rodziny.

Analizy prowadzone w niniejszym opracowaniu zmierzają do poszukiwania odpowiedzi na pytania: jaki jest zakres współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny na rzecz dziecka? Co należy zrobić w celu doskonalenia tej współpracy? Tak postawione pytania wymagają najpierw krótkiego wprowadzenia w tematykę pracy asystenta rodziny na rzecz dziecka poprzez opisanie głównych obszarów jego aktywności zawodowej.

Do realizacji postawionego celu badawczego posłużono się metodą analizy obowiązujących aktów prawnych, katechetycznych dokumentów Kościoła i dostępnej literatury przedmiotu. Na tej podstawie dokonano identyfikacji kluczowych aspektów współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny na rzecz dziecka, które w sposób syntetyczny zostaną przedstawione w niniejszym opracowaniu.

Główne obszary pracy asystenta rodziny

Zawód asystenta rodziny wiąże się wprost ze wsparciem udzielanym rodzinie przez państwo (Becker-Pestka D., Dubis M., Różyńska S., 2019, s. 97–100). Od 2011 r. w miejskich lub gminnych ośrodkach pomocy społecznej lub pomocy rodzinie obligatoryjnie zatrudnia się asystentów rodziny (Czechowska-Bieluga, M., 2020, s. 73–74; Hyży K., 2020, s. 119–120). Wcześniej pracowali oni w niektórych placówkach – w ramach różnego rodzaju projektów społecznych, mających na celu poprawę jakości działań prorodzinnych państwa (Krasiejko I., 2019a, s. 44). W tych przypadkach wsparcie udzielane rodzinie miało zazwyczaj charakter krótkotrwały i często nie przynosiło oczekiwanych efektów (Krasiejko I., 2011, 2013, 2019;

Biernat T., Przeperski J., 2015). Obecnie asystentów zatrudnia się w ramach stosunku pracy w systemie zadaniowego czasu pracy albo umowy o świadczeniu usług (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. z późn. zm.).

Asystent przydzielany jest rodzinie na podstawie wywiadu środowiskowego, przeprowadzonego w danej rodzinie przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej albo centrum usług społecznych – po otrzymaniu informacji o trudnościach rodziny w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. z późn. zm., art. 11. ust. 1). Uwzględnia się przy tym m.in. przemoc w rodzinie, brak pracy rodziców, uzależnienie (np. od alkoholu, narkotyków), problemy zdrowotne (np. psychiczne) czy inne trudności, które mogą mieć wpływ na zagrożenie bezpieczeństwa dziecka i zaspokojenie jego podstawowych potrzeb. Po przeprowadzeniu wywiadu pracownik socjalny analizuje sytuację rodziny. Jeżeli z analizy wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta, pracownik socjalny występuje odpowiednio do kierownika ośrodka pomocy społecznej albo dyrektora centrum usług społecznych z wnioskiem o jego przydzielenie (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. z późn. zm., art. 11 ust. 2–4). W sytuacji, gdy decyzja jest pozytywna, asystent rozpoczyna pracę z rodziną (Hyży K., 2020, s. 120–134). Współpraca asystenta z rodziną rozpoczyna się od wyrażenia zgody przez osoby potrzebujące pomocy. Osoby, które wymagają pomocy, ale nie wyrażą zgody na pracę z asystentem rodziny, nie otrzymają wsparcia ze strony asystenta rodziny. W przypadkach szczególnych, jednoznacznie wskazujących na dysfunkcję rodziny, instytucje wspierające rodzinę przedstawiają sytuację rodziny właściwym organom władzy publicznej. Sąd może zobowiązać rodzinę do współpracy z asystentem rodziny pod nadzorem kuratora (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. z późn. zm.).

Asystent rodziny podejmuje zadania, które wymagają wiedzy i umiejętności z zakresu pedagogiki, pracy socjalnej, nauk o rodzinie, psychologii, nauk prawnych i medycznych, ekonomii (Świdarska M., 2013 s. 31–33; Zaborowska A., 2015, s. 117–128). Wynika to z różnych sytuacji rodzin, wielorakich trudności i problemów, które przeżywają rodziny dysfunkcyjne (Czechowska-Bieluga M., Sordyl-Lipnicka B., 2020, s. 79–98; Dybowska K., Wojtanowicz K., 2020, s. 45–58; Frączek Z., 2021, s. 149–169). Udzielenie skutecznej pomocy i wsparcia rodzinom z problemami nie jest możliwe bez profesjonalnego podejścia. Szczególną rolę odgrywają predyspozycje osobowościowe asystenta rodziny, umiejętności komunikacyjne, empatia, otwartość i naturalna potrzeba niesienia pomocy osobom w trudnej sytuacji (Świdarska M., 2013, s. 31–33).

Zadania asystenta rodziny obejmują nie tylko bezpośrednią pracę z rodziną, ale także pośrednią na rzecz rodziny. Ustawodawca wskazuje

na szerokie spektrum zadań asystenta rodziny. W szczególności wymienia: „1) opracowanie i realizację planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym [...], 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej, 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego, 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych, 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych, 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi, 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin, 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej, 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych, 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych, 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin, 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci, 14) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną, 15) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku [...], 16) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną, 17) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach; 18) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny, 19) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą [...]” (Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. z późn. zm., poz. 447, art. 15 ust. 1; zob. także i por. Janowska J., 2020, s. 6–23; Krasiejko I., 2012, s. 105–106; Szpunar M., 2020, s. 59–78). Określone przez ustawodawcę zadania asystenta rodziny mają charakter aktywnego, opartego na bezpośrednich relacjach i metodach niedyrektywnych, wsparcia emocjonalnego i rzeczowego. Ważne miejsce zajmuje towarzyszenie rodzicom w wypełnianiu ról rodzicielskich, w tym funkcji opiekuńczych i wychowawczych. Asystent, wspierając rodziców podejmuje wiele profesjonalnych działań warunkowanych sytuacją rodziny tak, aby w przyszłości rodzice samodzielnie potrafili pokonywać trudności życiowe, zwłaszcza dotyczące opieki i wychowania potomstwa (Krasiejko I., 2014, s. 19–31; Lenart A., 2019, s. 271–280). Pomaga w poprawie sytuacji materialnej i społecznej (np. informuje, gdzie i w jaki sposób można uzyskać świadczenia socjalne, uczy redagowania

pism, udziela porad związanych z wychodzeniem z biedy, uczy planowania budżetu i gospodarności, towarzyszy w poszukiwaniu pracy). Pracując z rodzinami niewydolnymi wychowawczo, w których występuje przemoc, choroba psychiczna jednego lub obojga rodziców, alkoholizm i inne uzależnienia, zagrożonymi umieszczeniem dzieci poza środowiskiem rodzinnym w systemie pieczy zastępczej, udziela im emocjonalnego wsparcia i pozytywnych wzmocnień (Krasiejko I., 2016a, 2016b). W celu reintegracji rodziny podejmuje działania, dzięki którym dzieci umieszczone przez sąd w placówkach opiekuńczo-wychowawczych czy rodzinach zastępczych mogą powrócić do rodziny biologicznej. Asystent wzmacnia i motywuje rodziny do podejmowania aktywności społecznie akceptowanych i oczekiwanych (Krasiejko I., 2012, s. 105–106; Żukiewicz A., 2011, s. 9–26).

Za ważny obszar pracy asystenta z rodziną należy uznać współpracę ze szkołą. Realizacja tego zadania wymaga systematycznych kontaktów z psychologiem szkolnym, pedagogiem szkolnym, doradcą zawodowym, wychowawcą klasy i z innymi nauczycielami, którzy mogą mieć wpływ na poprawę trudnej sytuacji dziecka z rodziny objętej pomocą (Dunajska A., Dunajska B., 2011, s. 80). Z perspektywy problemu określonego w tytule niniejszego opracowanie kluczowa wydaje się współpraca asystenta rodziny z nauczycielem religii.

Zakres i sposoby współpracy

Nauczyciel religii w szkole oprócz zadań dydaktycznych realizuje także zadania opiekuńcze, wychowawcze i profilaktyczne. Jako pracownik szkoły zobowiązany jest do wspomagania rodziny w wypełnianiu funkcji wychowawczych, w tym do wspierania uczniów w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej oraz wzmacniania i uzupełniania przez działania z zakresu profilaktyki (Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, 2017, poz. 59). Kierując się troską o dobro każdego ucznia, Kościół obliguje nauczycieli religii do uwzględnienia w pracy wychowawczej i profilaktycznej nowych scenariuszy rodzinnych, w tym także złożonych sytuacji rodzinnych (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 233). Zobowiązuje ich do towarzyszenia wychowankom zranionym w miłości, znajdującym się w życiowo trudnej sytuacji (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 234). Oprócz modlitwy za wychowanków, zachęca nauczycieli religii do czynienia dobra, troski i zaangażowania na rzecz każdego ucznia (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 234). Realizacja określonych przez prawo oświatowe i Kościół zadań

w odniesieniu do dzieci z rodzin z wieloma problemami wymaga współdziałania z asystentem rodziny. Współpraca dotyczy głównie uczniów, którzy uczestniczą w lekcjach religii. Z nimi bowiem nauczyciel religii nawiązuje bezpośredni kontakt i wchodzi w różne interakcje edukacyjne, zwłaszcza w toku lekcji religii (Zellma A., 2013, s. 81–95).

Z uwagi na dobro dziecka nauczyciel religii ma obowiązek reagować w sytuacji podejrzenia występowania przemocy w rodzinie, zaniedbania, niezaspokojonych podstawowych potrzeb bytowych dnia codziennego, uzależnień w rodzinie, niewydolności wychowawczej rodziców. Wymaga to od nauczyciela religii szczególnej uwagi, otwartości, empatii, umiejętności diagnozowania problemów, refleksyjności, troski o dobro rozwojowe każdego ucznia i zaangażowania. Dostrzegając sytuację problemową dziecka, związaną z prawidłowym funkcjonowaniem w życiu społecznym, nauczyciel religii zobowiązany jest poinformować o tym dyrekcję szkoły i pedagoga szkolnego. Każda wątpliwość dotycząca sytuacji opiekuńczo-wychowawczej dziecka w rodzinie wymaga bowiem rzetelnej diagnozy. Informacje pozyskane od nauczyciela religii, podobnie jak od innych pracowników szkoły, mogą być pomocne zarówno przy konstruowaniu diagnozy, jak również w samej pracy z rodziną. Co więcej, niejednokrotnie nauczyciel religii, z uwagi na dodatkowe kwalifikacje (np. do pracy na stanowisku pedagoga szkolnego, logopedy, prowadzenia zajęć terapeutycznych w szkole, nauczania przedmiotu z zakresu kształcenia ogólnego) dysponuje szerokim spektrum wiedzy i umiejętności pedagogicznych (Zellma A., 2013). Jest odpowiednią osobą, którą dyrekcja szkoły może oddelegować do pracy w zespole interdyscyplinarnym na rzecz rodziny, która potrzebuje pomocy różnych instytucji (w tym szkoły) w rozwiązaniu konkretnego problemu.

We współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny istotne są wspólne cele związane z udzieleniem rodzinie wsparcia emocjonalnego i rzeczowego w zakresie realizacji ról rodzicielskich. Ukierunkowują one tę współpracę i nadają jej określoną wartość wychowawczo-profilaktyczną. Nauczyciel religii może włączyć się w pedagogizację rodziców, zwłaszcza związaną z wychowaniem religijnym dzieci, które przygotowują się do pełnego uczestnictwa we mszy św. (Pierwszej Komunii Świętej) lub sakramentu bierzmowania (Konferencja Episkopatu Polski, 2018, s. 48–49, 92–93). Prowadząc dialog z rodzicami, może zwracać uwagę na potrzeby dzieci w różnych aspektach (w tym religijnych) oraz zachęcać do zaangażowania w wychowanie potomstwa i zmiany sytuacji życiowej ze względu na dobro dziecka oraz ukazywać możliwości wychodzenia z trudnej sytuacji życiowej przy pomocy wspólnoty Kościoła (np. za pośrednictwem parafialnego lub diecezjalnego zespołu Caritas, wolontariuszy zaangażowanych w funkcjonowanie parafialnego oratorium, opiekuńczej placówki wsparcia dziennego

Caritas lub świetlicy środowiskowej w parafii). W ten sposób nauczyciel religii nie tylko wesprze działania wychowawczo-motywuujące, stymulujące prawidłowy rozwój dzieci oraz wyrabiające u nich postawy prospołeczne, ale je uzupełni i wzbogaci o zaangażowanie na rzecz religijnego rozwoju wychowanków.

Ważnym obszarem współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny jest profilaktyka uzależnień. Lekcje religii sprzyjają podejmowaniu tematyki dotyczącej wpływu alkoholu i narkotyków na rozwój organizm (Konferencja Episkopatu Polski, 2018, s. 90–91, 135). Stwarzają okazję do rozmowy na temat zachowań ryzykownych, które zagrażają życiu i zdrowiu oraz są niezgodne z normami społecznymi. Nauczyciel religii może zachęcać uczniów do przezwyciężania sytuacji niekorzystnych dla prawidłowego rozwoju. Przekonanie dzieci z rodzin objętych asystenturą do reagowania w sytuacji zagrożenia czy też do rezygnacji z zachowań ryzykownych nie jest jednak zadaniem łatwym, nawet wtedy, gdy nauczyciel religii systematycznie organizuje debaty i pogadanki tematyczne z udziałem różnych specjalistów. Zwykle członkowie rodziny objęci pomocą asystenta skutecznie chronią rodzinę przed ingerencjami zewnętrznymi (Arczewska M., 2017, s. 48–64; Zellma A., Wiszowaty E., 2017, s. 114–198). Zajmowanie się tematyką uzależnień i zagrożeń związanych z ryzykownym zachowaniem wymaga od nauczyciela religii zarówno wnikliwego rozumienia złożoności zjawisk występujących w życiu rodzinnym, jak też szczególnej troski, rozważa i roztropności. Ważną rolę odgrywa tu zasada indywidualizacji i podmiotowości oraz troska o kreowanie bezpiecznego środowiska rówieśniczego i szkolnego, wspierającego prawidłowy rozwój fizyczny, emocjonalny, intelektualny, społeczny każdego ucznia. Działania te wiążą się wprost z zadaniami dydaktycznymi i wychowawczymi, postawionymi nauczycielowi religii nie tylko przez szkołę, ale również przez Kościół (Konferencja Episkopatu Polski 2001, nr 82–83).

Wartość wychowawczo-profilaktyczną mają również wspólne inicjatywy nauczyciela religii i asystenta rodziny, które wzmacniają w dzieciach poczucie bezpieczeństwa zarówno zewnętrznego, jak i wewnętrznego. Na szczególną uwagę zasługuje wspieranie uczniów w odkrywaniu własnej wartości, godności i podmiotowości oraz dostarczanie okazji do zdobywania pozytywnych doświadczeń. Z tym wiąże się konieczność pomagania wychowankom w rozwijaniu umiejętności koniecznych do pozytywnego funkcjonowania w grupie rówieśniczej i w środowisku szkolnym. Służą temu organizowane (np. we współpracy z asystentem rodziny) warsztaty socjoterapeutyczne dla dzieci, treningi asertywności, zajęcia sportowe sprzyjające rozładowaniu stresu i negatywnych emocji, gry terenowe (wiejskie lub miejskie). Pomoc ze strony nauczyciela religii powinna przybierać charak-

ter towarzyszenia, wsparcia, obecności, bezwarunkowej akceptacji, bezinteresowności, dialogu z poszanowaniem godności i wolności każdego ucznia oraz z zachowaniem klimatu zaufania (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 135; por. Zellma A., 2022). Jest to wyraz ewangelicznej miłości bliźniego i otwarcia na działanie łaski Bożej, która odgrywa decydującą rolę w wychowaniu (Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, nr 149).

W ramach współpracy z asystentem rodziny, nauczyciel religii może aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz poprawy sytuacji materialnej dzieci z rodzin w trudnej sytuacji życiowej. Służy temu m.in. organizowanie pomocy koleżeńskiej w odrabianiu zadań domowych oraz zbiórki odzieży, materiałów szkolnych i książek. Godne uwagi są również inicjatywy związane z przygotowaniem dzieci do Pierwszej Komunii świętej, w tym także z kupnem dewocjonaliów (różańca, książeczki do nabożeństwa) i alby (stroju liturgicznego). W związku z tym należy dowartościować bezpośredni kontakt nauczyciela religii z dzieckiem z rodziny z wieloma problemami oraz z jego rodzicami. Spotkania indywidualne sprzyjają motywowaniu ucznia do opanowania wiadomości i umiejętności, udzielaniu odpowiedniej pomocy i zachęcaniu do udziału w nabożeństwach.

Nauczyciel religii jest łącznikiem między szkołą, asystentem rodziny i wspólnotą parafialną. Ma wiele okazji i możliwości związanych z motywowaniem dzieci do odkrywania i rozwijania talentów, udziału w zajęciach sportowych, edukacyjnych, rekreacyjnych, religijnych, muzycznych w parafii (np. organizowanych w oratoriach lub świetlicach środowiskowych, w małych grupach i wspólnotach religijnych, scholi parafialnej). Może odpowiednio motywować dzieci do aktywnego udziału w uroczystościach szkolnych (np. jasełkach, Dniu Papieskim) oraz nagradzać za każdy, nawet najmniejszy sukces, dostrzegając wysiłek, aktywność, zaangażowanie. Kontaktując się z diecezjalnym i parafialnym Caritasem, nauczyciel religii potrafi zapewnić dzieciom bezpłatny wyjazd na wakacje, wyjście do kina i aktywne spędzanie czasu wolnego. W ten sposób troszczy się o zaspokojenie potrzeb dziecka i poprawę jego sytuacji życiowej, a przy tym wspiera działania asystenta rodziny.

Doskonalenie współpracy

Wyżej opisane działania określają w sposób ogólny zakres współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny. W praktyce wymagają one przede wszystkim odpowiednich cech osobowych i kompetencji pedagogicznych oraz dobrej znajomości obowiązków w tym zakresie. Stąd też w ramach

wstępnej i permanentnej formacji nauczycieli religii należy zwracać uwagę na okazywanie szczególnego zainteresowania dzieciom z rodzin objętych asystenturą, akceptację, troskę, chwalenie za najdrobniejsze osiągnięcia, pomoc w organizacji uczenia się, wsparcie emocjonalne w i po sytuacjach trudnych, wzmacnianie i wspieranie we wszechstronnym rozwoju. Niewątpliwie, oprócz teoretycznego prezentowania zagadnień związanych z zaangażowaniem nauczyciela religii na rzecz dziecka z rodziny objętej asystenturą, ważne są również bezpośrednie spotkania z pracownikami pomocy społecznej, w tym z asystentami rodziny. To z kolei wymaga zorganizowania zarówno prelekcji, jak też warsztatów z udziałem pracowników społecznych i asystentów rodziny.

W dynamizowaniu współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny kluczową rolę odgrywa otwartość, zaufanie, dialog, życzliwość, empatia, wrażliwość, troska o dobro każdego dziecka z rodziny objętej asystenturą. Niejednokrotnie wymaga to pokonania wewnętrznych barier i stereotypów oraz zmiany wzajemnego postrzegania. Z tym wiąże się konieczność podejmowania starań o wzajemne poznanie i zrozumienie specyfiki pracy zarówno nauczyciela religii, jak i asystenta rodziny. Sprzyja temu prawidłowa komunikacja i autentyczny dialog między współpracującymi podmiotami.

W tym miejscu należy zauważyć, że chociaż w podjętych analizach zwrócono uwagę na współpracę nauczyciela religii z asystentem rodziny, to jednak krąg osób, w tym instytucji zaangażowanych na rzecz dziecka z rodziny objętej asystenturą, jest szerszy. Podstawowy zespół osób współpracujących ze sobą – oprócz nauczyciela religii i asystenta rodziny – tworzyć powinni: dyrekcja szkoły, wychowawcy klas, pedagog szkolny, pracownik socjalny. Warto też włączyć funkcjonariuszy policji, którzy aktywnie uczestniczą w interwencjach oraz w programach prewencyjnych i profilaktycznych. Dzięki temu współpraca w zakresie wspierania wszechstronnego rozwoju dzieci z rodzin objętych asystenturą może mieć charakter kompleksowy i profesjonalny, a przez to okazać się bardziej skuteczną.

Zaproponowane formy współpracy nauczyciela religii z asystentem rodziny wymagają od każdej ze stron profesjonalizmu w działaniu. Stąd też w kształceniu akademickim zarówno nauczycieli religii, jak i asystentów rodziny warto dowartościować rozwijanie kompetencji, które ułatwiają podejmowanie systematycznej współpracy. Na szczególną uwagę zasługuje rozwijanie umiejętności komunikacyjnych, wychowawczych, metodycznych i psychologicznych. Wiąże się to z koniecznością zapewnienia wysokiego, merytorycznego, metodycznego, pedagogicznego poziomu osób zaangażowanych w działania na rzecz dzieci z rodzin w trudnej sytuacji życiowej. Skuteczna współpraca nauczyciela religii z asystentem rodziny zawsze

wymaga przeformułowania zadań i sposobów działania zarówno nauczyciela religii, jak i asystenta. Jest to – jak już wyżej zauważono – nie tylko umocowane prawnie, ale także praktycznie uzasadnione. Zawsze bowiem na pierwszym miejscu jest dobro dzieci z rodzin w trudnej sytuacji życiowej. Opisane tu działania zarówno w obszarze wychowawczo-profilaktycznym szkoły, jak też w ramach ustawowych zadań asystenta rodziny, wpisują się w misję wychowawczą nauczyciela religii. Stojąc na straży wartości religijnych i społeczno-kulturowych, potrafi zmierzyć się z nowymi wyzwaniem i dostosować się do warunków współczesności.

BIBLIOGRAFIA

- Arczewska Magdalena, 2017, *Praca socjalna z rodziną – kontekst współpracy służb społecznych w środowisku lokalnym na rzecz dobra dziecka. Perspektywa asystentów rodziny*, Praca Socjalna, nr 3, s. 48–64.
- Becker-Pestka Daria, Dubis Małgorzata, Różyńska Sandra, 2018, *Rodzina dysfunkcyjna i patologiczna w przestrzeni życiowej młodych*, Exante, Wrocław.
- Biernat Tomasz, Przeperski Jarosław, 2015, *Zintegrowane wsparcie rodziny w środowisku lokalnym: Centrum dla Rodzin*, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń.
- Czechowska-Bieluga Marta, 2020, *Pracownik socjalny i asystent rodziny w systemie wspierania rodziny*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio J – Paedagogia-Psychologia, nr 1, s. 73–82.
- Czechowska-Bieluga Marta, Sordyl-Lipnicka Barbara, 2020, *Rola zawodowa asystentów rodziny w świetle analiz jakościowych*, Praca Socjalna, nr 5, s. 79–98.
- Duda Małgorzata, Wojtanowicz Katarzyna, 2018, *Asystentura rodziny jako istotny komponent współczesnego poradnictwa rodzinnego*, w: Beata Szluz, Anna Szluz (red.), *Poradnictwo w dyskursie interdyscyplinarnym*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, s. 13–28.
- Dunajska Anna, Dunajska Daria, Klein Beata, 2011, *Asystentura w pomocy społecznej. Poradnik dla Pracowników socjalnych*, Verlag Dashofer, Warszawa.
- Dybowska Ewa, Wojtanowicz Katarzyna, 2020, *Wspieranie rodziny z perspektywy asystenta rodziny*, Praca Socjalna, nr 5, s. 45–58.
- Frączek Zofia, 2021, *Dysfunkcjonalność i problemy współczesnej polskiej rodziny w świetle danych statystycznych i wspierających działań państwa*, Kultura – Przemiany – Edukacja, t. 9, s. 149–169.
- Hyży Katarzyna, 2020, *Rola zawodowa asystenta rodziny – przegląd badań*, Annales Universitatis Mariae Curie – Skłodowska Lublin – Polonia”, nr 1, s. 120–134.
- Janowska Joanna, 2020, *Poradnik asystenta rodziny*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Kraków.
- Konferencja Episkopatu Polski, 2001, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, WAM, Kraków.
- Konferencja Episkopatu Polski, 2018, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, 1998, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Pallottinum, Poznań.

- Krasiejko Izabela, 2011, *Praca socjalna w praktyce asystenta rodziny. Przykład Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach*, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice.
- Krasiejko Izabela, 2012, *Metodyka działania asystenta rodziny. Różne modele pracy socjalnej i terapeutycznej z rodziną*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice.
- Krasiejko Izabela, 2013, *Zawód asystenta rodziny w procesie profesjonalizacji. Wstęp do teorii i praktyki nowego zawodu*, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń.
- Krasiejko Izabela, 2014, *Etapy metodycznego działania asystenta z rodziną w ujęciu Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach*, Podlaski Przegląd Społeczny, nr 3, s. 19–31.
- Krasiejko Izabela, 2016a, *Asystentura rodziny. Rekomendacje metodyczne i organizacyjne*, Wydawnictwo Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.
- Krasiejko Izabela, 2016b, *Asystent rodziny – towarzysz czy interwent?* Praca Socjalna, nr 2, s. 86–101.
- Krasiejko Izabela, 2019, *Pedagogiczne działania asystenta rodziny skierowane do dzieci i młodzieży*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze, nr 1, s. 44–58.
- Krasiejko Izabela, 2019, *Rodzina z dziećmi. Rodzina dysfunkcyjna*, Difin, Warszawa.
- Krasiejko Izabela, 2022, *Asystentura w centrum usług społecznych*, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa.
- Lenart Angelika, 2019, *Rodziny dysfunkcyjne w pracy asystenta rodziny*, Roczniki Pedagogiczne, nr 11 (numer specjalny), s. 271–280.
- Łabendowicz Stanisław, 2011, *Współpraca katechetów z rodzicami, szkołą i parafią*, Zeszyty Formacji Katechetów, nr 1, s. 61–70.
- Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, *Rozstrzygnięcie Programu asystent rodziny na rok 2022*, <https://www.gov.pl/web/rodzina/rozstrzygniecie-programu-asystent-rodziny-na-rok-2023> (10.12.2022).
- Misiaszek Kazimierz, 2014, *Czy i na ile jest możliwa dzisiaj współpraca rodziców i nauczycieli na rzecz integralnego wychowania ucznia?*, Teologia i Moralność, t. 9, nr 2, s. 7–22.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 stycznia 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Dziennik Ustaw, 2022, poz. 447.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020, *Dyrektorium o katechizacji*, Jedność, Kielce.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach, Dziennik Ustaw 1992, nr 36, poz. 155 z późn. zm.
- Szpunar Małgorzata, 2020, *Balansowanie w roli zawodowej asystenta rodziny – od zdystansowanej troski do potrzeb instytucjonalnego*, Praca Socjalna, nr 5, s. 59–78.
- Świdarska Mariola, 2013, *Asystent rodziny – współczesna forma pomocy rodzinie*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe*, Dziennik Ustaw, 2017, poz. 59 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jednolity), Dziennik Ustaw, 2022, poz. 447.
- Zaborowska Agnieszka, 2015, *Asystentura rodziny – społeczny i instytucjonalny kontekst zawodu w opinii asystentów rodzin*, Problemy Polityki Społecznej, nr 3, s. 117–128.
- Zellma Anna, 2013, *Profesjonalny rozwój nauczyciela religii*, Wydział Teologii UWM, Olsztyn.

- Zellma Anna, 2022, *Accompanying the Catechised in Their Holistic Development*, Roczniki Teologiczne, z. 11, s. 5–22.
- Zellma Anna, Wiszowaty Edward, 2017, *O Policję bliższą ludziom. Inspiracje pedagogiczne w pracy funkcjonariuszy*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno.
- Żukiewicz Arkadiusz, 2011, *Asystent rodzinny: profesja i pomoc. Odniesienia do etycznych aspektów ingerencji w życie rodzinne*, w: Arkadiusz Żukiewicz (red.), *Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, s. 9–26.

